

Manuela Marin

Între prezent și trecut:
cultul personalității
lui Nicolae Ceaușescu
și opinia publică
românească

Manuela Marin (n. 1980), doctor în istorie din anul 2008 al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (titlul lucrării: *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu 1965–1989*), cercetător postdoctoral al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca în perioada 2010–2012 (tema de cercetare: *Între prezent și trecut: cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu și opinia publică românească*). Domenii de interes: istoria comunismului românesc în perioada lui Nicolae Ceaușescu, viața cotidiană în comunism, cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu. Este autoarea volumului *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu 1965–1989*, Editura Altip, Alba Iulia, 2008 și a numeroase studii, printre care „Posteritatea unui dictator” în Ștefan Bosumitu, Mihai Burcea (coordonatori), *Spectrele lui Dej. Incursiuni în biografia și regimul unui dictator*, Editura Polirom, Iași, 2012, „Ascribing a New Political Identity: Women during the 1950’s. A Case Study on *Săteanca Magazine*” în Andrada Fătu-Tutoveanu, Rubén Jarazo Álvarez (coordonatori), *Press, Propaganda and Politics: Cultural Periodicals in Francoist Spain and Communist Romania*, Cambridge Scholars Publishing, 2013, „Ascultând Radio *Europa Liberă* în România lui Nicolae Ceaușescu” în Luciana M. Jinga, Ștefan Bosumitu (coordonatori), *Între transformare și adaptare. Avataruri ale cotidianului în regimul comunist din România*, Editura Polirom, Iași, 2013.

Manuela Marin

**Între prezent și trecut:
cultul personalității lui
Nicolae Ceaușescu
și opinia publică
românească**

Editura MEGA

Cluj-Napoca

2014

Publicarea lucrării a fost finanțată prin
grant CNCS-UEFISCDI, PN II-RU-PD nr. 410/2010

Tehnoredactare și copertă:
Francisc BAJA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARIN, MANUELA

**Între prezent și trecut: cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu și
opinia publică românească / Manuela Marin. – Cluj-Napoca : Mega,
2014**

Bibliogr.

ISBN 978-606-543-253-6

329.15(498) Ceaușescu, N.

929 Ceaușescu, N.

© Manuela Marin, 2014

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro

e-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	7
Introducere.....	11
Mulțumiri.....	29

PARTEA I SETAREA CULTULUI PERSONALITĂȚII ȘI FORMELE SALE CONDIȚIONATE DE MANIFESTARE

Capitolul 1. Cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu – perspectivă generală	33
1. Definiția cultului personalității.....	34
2. Mecanisme constitutive ale cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu	35
3. Apariția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu.....	38
4. Instituționalizarea cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu	40
5. Reprezentările omagiale ale lui Nicolae Ceaușescu.....	48
5.1. Nicolae Ceaușescu – Tânărul revoluționar.....	48
5.2. Nicolae Ceaușescu – Arhitectul României moderne.....	50
5.3. Nicolae Ceaușescu – Campion/Erou al păcii mondiale.....	52
5.4. Nicolae Ceaușescu – Garant al independenței și unității naționale...55	
6. Canale de difuzare a cultului personalității.....	59
7. Concluzii.....	63

PARTEA II ADEZIUNE ȘI CONSENS

Capitolul 2. „Conducătorului iubit”. Consens și adeziune în corespondența adresată lui Nicolae Ceaușescu.....	67
1. Introducere.....	67
2. Tânărul revoluționar Nicolae Ceaușescu.....	73
3. Nicolae Ceaușescu-Arhitect al României moderne.....	78
4. Nicolae Ceaușescu – Campion/Erou al păcii mondiale	107
5. Nicolae Ceaușescu – Garant al independenței și unității naționale.....	115
6. Concluzii.....	122

PARTEA III

REZISTENȚA COTIDIANĂ

Capitolul 3. <i>Rezistența cotidiană față de cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu</i>	127
1. <i>Definiția rezistenței. Considerații istoriografice</i>	128
2. <i>Subiect, metodologie</i>	142
3. <i>Forme ale rezistenței cotidiene față de cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu</i>	153
3.1. <i>Discuțiile sau comentariile pe teme politice</i>	155
3.2. <i>Acțiuni individuale sau colective îndreptate împotriva unor imagini care-l reprezentau pe Nicolae Ceaușescu</i>	168
3.3. <i>Refuzul de a participa la acțiunile organizate de partid</i>	170
3.4. <i>„Înscrisurile cu conținut dușmănos”</i>	173
3.4.1. <i>Scrisori</i>	174
3.4.2. <i>Fișuici sau foi volante</i>	176
3.4.3. <i>Inscripții</i>	179
3.4.4. <i>Creații literare</i>	180
3.5. <i>Bancurile de factură politică</i>	181
4. <i>Concluzii</i>	209
Capitolul 4. <i>Ascultând Radio Europa Liberă</i>	210
1. <i>Radio Europa Liberă și propaganda culturală a Războiului Rece</i>	211
2. <i>Radio Europa Liberă și rezistența cotidiană</i>	214
3. <i>Radio Europa Liberă și Securitatea</i>	217
4. <i>Sondașele de audiență</i>	219
5. <i>Scrisorile către Radio Europa Liberă</i>	235
6. <i>Emisiunile Radio Europa Liberă</i>	265
7. <i>Concluzii</i>	299
Capitolul 5. <i>Concluzii</i>	301
Bibliografie.....	313
Anexe.....	325
Listă de abrevieri.....	359

CUVÂNT ÎNAINTE

Cu trecerea anilor, cunoașterea și înțelegerea fenomenelor istorice avansează și devine mai nuanțată. Deschiderea arhivelor, accesul la noi surse istorice, dar și asumarea de noi perspective epistemice, de metodologii sau tehnici de analiză moderne, generează o schimbare de substanță și de formă a discursului istoric cu privire la fenomenele ale trecutului mai vechi sau mai recente. Aceste schimbări creează oportunitatea formulării de noi întrebări, dar și avansarea de noi răspunsuri la mai vechi chestionări, rafinează capacitatea contemporanilor de a percepe trecutul în ipostaze care anterior au fost mai puțin sau deloc angajate. O astfel de lucrare este și cea pe care suntem onorați să o prefățăm. Mai mult, această ocazie ne permite să reflectăm și asupra felului în care, în timp, istoricii își schimbă arsenalul conceptual, bagajul de surse, viziunea asupra fenomenelor asupra cărora au reflectat anterior. Este un caz fericit pentru că Manuela Marin și-a făcut debutul cu o lucrare dedicată cultului lui Nicolae Ceaușescu, una care a setat anumite cadre de pătrundere asupra procesului istoric pe baza unor analize preponderent instituționale, politice și organizaționale, specifice *istoriei de sus*, una care preferă explicații venite în urma cercetării mecanismelor decizionale, a personalităților ce conduc și administrează puterea pe diferite paliere organizaționale ale statului.

Atunci când a publicat cartea – ce avea la bază o impresionantă lucrare doctorală – autoarea a promis o revenire și o aprofundare a unora dintre temele pe care le enunțase sau ale căror contur fusese doar schițat. În esență, rămânea atunci deschisă discuția nu despre cum a fost posibil cultul personalității și care au fost mecanismele sale de formare și de perpetuare, cât mai ales despre cum a fost resimțit el la scara socială. Intuitiv, în lipsa unui acces consistent la surse de primă mână, domnișoara Marin

a formulat adecvat câteva posibile interpretări asupra acestei interacțiuni într-o manieră diacronică și structurală. Acum, înarmată nu doar cu noi surse, dar și cu o augmentată perspectivă metodologică, ea își reformulează setul de asumptions schițate, propunându-ne o lucrare proaspătă și înnoitoare. Una inspirată și contemporană cu discursul istoriografiei avansate, care încorporează conceptual și teoretic mutațiile petrecute în câmpul analizei regimurilor totalitare din ultimele decade. Așa cum ea afirmă în excelent elaboratul capitol introductiv, multiplicarea arenelor de investigare, dar și orizontalizarea acestora în istoriografiile revizionistă și postrevizionistă i-a permis angajarea unui alt model analitic, în care opinia publică este scrutată din varii unghiuri care presupun atât cunoașterea emițătorilor politici, a conținutului și formelor mesajelor transmise spre societate, cât mai ales felul în care aceasta le procesează, le interpretează și le semnifică, formulând răspunsuri într-o sociabilitate cotidiană intens politizată.

Asumarea conștientă a epistemei revizioniste, cea care încearcă să rezolve relația dintre puterea politică și societate în regimurile totalitare prin măsurarea cantitativă și calitativă a binomului *rezistență/opoziție* versus *susținere/consens*, i-a permis autoarei să fructifice impresionanta sa documentare pe o linie deja deschisă și consacrată de Sheila Fitzpatrick, aceea de a putea explica fenomenul fără a putea să măsoare amploarea acestuia. Buna cunoaștere a literaturii de specialitate, a dezbaterilor din spațiile academice interesate în continuare de subiect i-au permis să își adecveze metodologia unui corpus de surse pe cât de divers, pe atât de complex. Autenticitatea acestei afirmații poate fi ușor constatată de cititori atunci când vor consulta elaboratul capitol bibliografic al lucrării. Acesta descrie un tabloul impresionant al șantierului de cercetare asumat de Manuela Marin. Ea a studiat mai multe fonduri documentare aflate în custodia Arhivelor Naționale Istorice Centrale, ale Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității sau ale Open Society Archives din Budapesta, mai multe sute de unități arhivistice, ce însumează zeci de mii de pagini. Mai important, informațiile prelucrate din arhive, pe lângă originalitate, îi oferă prilejul unor reflecții metodologice relevante pentru felul în care *consensul explicit* sau *subînțeleles* sau *contestarea* au fost materializate prin scrisori sau mesaje publice transmise Nicolae Ceaușescu. Firește, având o armătură teoretică mai mult decât consistentă, evidențiată și în lista lucrărilor editate, generale și de specialitate

studiate, autoarea a reușit să își structureze discursul și *sursele* în jurul a trei mari probleme: construirea și evoluția cultului personalității, adeziunea și consensul față de regim/lider, respectiv rezistența cotidiană, populară, internă sau externă. Bine selectate, coerent transpuse în pagină, vocile trecutului sau cele ale prezentului memorializat își rostesc autentic povestea în diferite forme materiale: documente de partid, iconografie legată de putere, scrisori, mesaje informale, bancuri, grafică etc. Autoarea navighează cu dexteritate în noianul de informații noi, le critică și le interpretează în acord cu propriile canoane epistemice, formulând pe marginea lor concluzii pertinente și deschise spre viitoare investigații.

Dincolo de referențialitatea pe care un asemenea cuvânt înainte trebuie să o conțină, în cele ce urmează, într-o manieră calitativă, ne-am oprit asupra unora dintre achizițiile interpretative propuse în lucrare. Primordială ni s-a părut discuția pe care Manuela Marin o angajează în jurul conceptului și sferei de cuprindere a *opinieii publice* în timpul regimului Ceaușescu. Termenul/conceptul a fost mult disputat între exponenții diverselor curente istoriografice și, tocmai de aceea, am prețuit curajul de a îl asuma și de a îi oferi o determinare metodologică și analitică specifică. Altfel spus, este important că autoarea formulează și documentează în jurul *opinieii publice*, argumente consistente care să îi demonstreze existența oximoronică. Una în care adulara și contestarea coexistă duplicitar, formal sau informal, una în care indivizii sau grupurile se manifestă în raport cu o agendă publică/oficială, cu temele susținute în cuprinsul acesteia, în formule care ilustrează clivaje sociale, identitare sau atitudinale exprimate în contextul unei sociabilități cotidiene pe care oamenii de rând au experimentat-o vreme de peste două decade. Ca atare, tabloul societății românești se diversifică, de la antinomia alb/negru, în mai multe tonuri de gri. Dacă în cazul acceptării/consensului/acordului exprimat prin scrisori, felicitări sau alte tipuri de mesaje transmise conducătorului comunist autoarea constată preponderența exprimării lor din partea unor categorii distincte (să le spunem condiționate: elevi și pensionari), tonul pozitiv fiind croșetat în jurul formulelor canonizate de propaganda de partid, în cazul celor negative tipologia atitudinilor și persoanelor care se exprimă în raport cu manifestările cultice este mult mai diversă. Încă departe de a putea formula încheieri definitive asupra acestora – fondul documentar studiat nefiind pe deplin reprezentativ nici din perspectivă cantitativă și nici

calitativă – studiul realizat de Manuela Marin ne indică posibile chei de înțelegere ale atitudinilor sociale, legate de un anumit grad de autonomie individuală în raport cu puterea politică, dar mai mult decât evident condiționate de către cea din urmă. Tocmai de aceea, am prețuit încercarea de a formula taxonomic atât structurile sociale, cât și problematicile expuse negativ de către acestea, în funcție de mediile și de formele lor de exprimare: de la bancuri și *comentarii dușmănoase* la scrisori și manifeste transmise prin intermediul radioului Europa Liberă.

Deschiderile istorice realizate și prin acest volum – profesionist expuse și argumentate, elaborate coerent și scrise într-un stil ales, propriu autoarei – sunt ilustrative pentru calitățile certe ale unui cercetător format și întemeiat pe o bună cunoaștere a teritoriului în care evoluează istoric. Prin această carte Manuela Marin își confirmă statutul de specialistă în problematica regimului Ceaușescu, renovându-și metodologia și îmbogățindu-și arsenalul de mijloace de expunere și argumentare istorică. Este tocmai ceea ce s-a ținut prin granturile postdoctorale. Așezarea la un alt nivel discursiv și de substanță științifică a cunoașterii în atât de sensibilă perioadă a istoriei noastre recente.

Cluj-Napoca
martie 2014

Prof. univ. dr. Virgiliu Țărau